

zsonyi diétára utazó, az országos politika színpadára lépő, a roppant közjogi tudásának, kiváló szónoki képességének és taktikai érzékének köszönhetően csakhamar az alsótáblai ellenzék meghatározó tagjává váló Deák bemutatásával zárul.

A Deák esetében is meghatározó családi háttér, a gyermek- és diákévek, majd a jogász- és képviselői pályafutás első szakaszának megismerése nagy segítségünkre lehet a későbbi, a szabadságharcot igazságügyminiszterként szolgáló, majd a kiegyezést megkötő államférfi tetteinek értő elemzéséhez és személyiségének megrajzolásához.

SZELKE LÁSZLÓ

(Osiris Kiadó, Budapest, 2003, 352 oldal, 2780 Ft)

SEBASTIAN HAFFNER:

Churchill

Haffner, az ismert német publicista Winston Churchill életét bemutató könyvében többet foglalkozik a neves államférfi gyermekkorával, neveltetésével, mint politikai nézeteivel. Ez jól mutatja a szerző törekvését: a szakirodalomban megtalálható adatok, tények helyett belülről, teljes személyiségében szeretné bemutatni Anglia második világháborús miniszterelnökét, s a vele kapcsolatba

került politikusokat. Ezt a megközelítést magára a közgondolkodásra is kiterjeszti. Rákérdez például, mi készítette a politikai elitet és a közvéleményt 1940 májusában arra, hogy a korábban teljesen perifériára szorult konzervatív politikusba vesse minden reményét, és a miniszterelnöki székbe ültesse.

Churchill gyermekkorában az angol arisztokrácia körében dívó lelketlen nevelési koncepció jegyében telt el. Hétévesen került el a szülői háztól, egy magániskolába. Szüleivel itt lényegében megszakadt a kapcsolata, szinte csak a szünidőkben találkozott. A szülők azonban ezen alkalmakkor sem fordítottak különösebb figyelmet gyermekükre. Az ifjú Churchill borzasztóan gyenge iskolai eredményeivel tiltakozott a helyzet ellen.

E keserves indulás láttán nem szabadulhatunk attól az érzéstől, hogy az életút egészében jelentkező szociális, kapcsolattartási problémák, az együttműködési és helyzetfelismerő készség zavarai, a finom politikai játszmák és intrikák területén jelentkező hiányosságok tulajdonképpen innen datálhatók. Jellemző, hogy Churchill az első világháború első évében az admirális vezetésneként beletartozott abba a hármasba, amely a legnagyobb befolyást gyakorolta Anglia hadmozdulatainak irányítására. Az ekkor még csak a negyedik X környékén járó politikus azonban nem vette észre, hogy pozíciója a belpolitikai csa-

tározások következtében meggyengült, csak lemondatásakor szembeült a problémával.

Hogyan lett mégis ebből a politikusból a 20. század egyik legnagyobb államférfia? A választ már a kortársak naplófeljegyzéseiben is megtaláljuk: zseniális ötletei, felismerései révén. E kiváló képességek pedig arisztokrata kapcsolatrendszerrel és öntudattal párosultak – teheti hozzá az olvasó az életrajz lapjait böngészve. Segítségére volt még a rendkívüli merészség és vállalkozószellem, a kimagasló íráskészség.

Churchill legnagyobb felismerései és alkalomadtán a gyakorlatban jelentkező eredményei kétségtelenül a két világháborúhoz, illetve a háborús készülődéshez köthetők. Miniszterként az első világháború előtt újjászervezte, korszerűsítette a flottát, már 1911-ben felvázolta egy memorandumban, hogy a német hadvezetés részéről háború esetén miféle hadmozdulatok várhatók (ez a jóslat olyannyira bevált, hogy később Schlieffen-terv néven ismerte meg a világ), az első világháború állóháborúvá válásakor pedig az elsők között fogalmazta meg a kiutat: haditechnikai fejlesztés (ebből nőtt ki a tank) és új front megnyitása a központi hatalmak legvédtelenebb határszakaszán, a Balkánon. A második világháború előtti években nyíltan szembeszállt a Chamberlain nevével fémjelzett békülékeny politikával, mert felismerte a Hitler személyisé-

gében rejlő veszélyt, amit a kényszeresen racionális és elkényelmesedett angol közvélemény és politikai elit nem vett észre. Elérte, hogy a sorsdöntő 1940-es évben Anglia mindenfajta – racionális számításból eredő – kishitúsége ellenére mégiscsak kitarson a végsőig. Félretolta a háborús körülmények között alkalomadtán életveszélyesnek bizonyuló demokratikus alkumechanizmust, és személyes fellépésével meggyőzte Rooseveltet Amerika hadba lépését illetően.

Lenyűgöző pályakép könnyed stílusban. Így tudnánk összefoglalni a könyv alapvonásait. S talán még valami: gondolatkísérlet arról, milyen személyiségeket termelt ki a 19–20. század fordulóján az angol társadalom, s miként birkóztak meg ezek a személyiségek évtizedek múltán koruk nagy kihívásaival.

SOMOGYI GYULA

(Fordította: Györi László, Európa Kiadó, Budapest, 2003, 215 oldal, 1500 Ft)

**KAHLER FRIGYES –
M. KISS SÁNDOR:**

**„Mától kezdve lövünk”
Tíz év után a sortüzekről**

Az 1956-os forradalomról még rengeteg könyvet fognak írni. Sokan és sokszor fogják elemezni a